

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2017)

7ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΧΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

7^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
15-18 Ιουνίου 2017

Η τριαρχική θεωρία του Sternberg και Χαρισματικότητα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΒΡΕΤΤΟΥ, ΕΥΜΟΡΦΙΛΗ ΚΛΕΑΝΘΗ

doi: [10.12681/edusc.1694](https://doi.org/10.12681/edusc.1694)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΡΕΤΤΟΥ Α., & ΚΛΕΑΝΘΗ Ε. (2019). Η τριαρχική θεωρία του Sternberg και Χαρισματικότητα. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 1*, 102–110. <https://doi.org/10.12681/edusc.1694>

Η τριαρχική θεωρία του Sternberg και Χαρισματικότητα

Βρεττού Αναστασία - φιλόλογος (εκπα)

anast.vrettou@gmail.com

Κλεάνθη Ευμορφίλη- φιλόλογος(εκπα)

evmifpps7@gmail.com

Περίληψη

Η ακόλουθη εισήγηση, βασιζόμενη σε βιβλιογραφική έρευνα, εξετάζει την τριαρχική θεωρία του Robert J. Sternberg, ο οποίος ισχυρίζεται ότι οι παραδοσιακές κλίμακες νοημοσύνης ασχολούνται μόνο με τη σχολική επίδοση του ατόμου αγνοώντας τη δημιουργικότητα, τη σοφία, την αναλυτική αλλά και την πρακτική του σκέψη.

Σκοπός της συγκεκριμένης εισήγησης είναι η αναφορά στην προσπάθεια ανάπτυξης νέων ειδών τεστ αξιολόγησης της νοημοσύνης κατά τον Sternberg, όπως το «rainbow project», το «kaleidoscope project» και το «auroga project», διευρύνοντας τους παλιούς παραδοσιακούς τρόπους. Η αναφορά στη «θεωρία της επιτυχίας», που στοχεύει στην πλουραλιστική ανάπτυξη του ατόμου και πως αυτή συνδέεται με τις μετέπειτα δεξιότητες του, οδηγώντας το στην ατομική και κοινωνική αρχηγεία. Στη συνέχεια ακολουθεί η σύγκριση του μοντέλου νοημοσύνης «WICS» , με το νέο του μοντέλο «ACCEL(Active Concepted Citizenship and Ethical Leadership)», καθώς και το μοντέλο περί ηθικής συμπεριφοράς του ατόμου και τα στάδια που το διακατέχουν

Στο μοντέλο αυτό, αναφέρονται 8 στάδια – φάσεις όπου το άτομο πρέπει να κατακτήσει, προκειμένου να αποκτήσει έναν ηθικό συλλογισμό για την αντιμετώπιση των πραγμάτων. Αξιοσημείωτη είναι η διαφορά μεταξύ της ηθικής, ως σύνολο κανόνων, και του ηθικού συλλογισμού, που οφείλει να διακατέχει την ζωή του ατόμου. Βασική αρχή του, είναι πως ο ηθικός συλλογισμός είναι κάτι επίκτητο και απαραίτητο να διδαχθεί στα σχολεία. Η κριτική σκέψη από μόνη της, χωρίς την σοφία και την ηθική, δεν αρκεί για να αναδείξει ένα άτομο ως χαρισματικό.

Ως απόρροια αυτών, αποδείχθη ότι ο υψηλός δείκτης νοημοσύνης δεν επαρκεί για να εξασφαλίσει στο παιδί την ικανότητα να ανταπεξέρχεται με επιτυχία στις προκλήσεις της ενήλικης ζωής, αν δεν έχει αναπτύξει τις δεξιότητες της σοφίας και της ηθικής.

Λέξεις – Κλειδιά

Sternberg, τριαρχική θεωρία, ηθική, θεωρία της επιτυχίας

Abstract

The following proposal, based on bibliographic research, examines his triarchic theory of intelligence by Robert J. Sternberg, who claims that the traditional scales

of intelligence deal only with the school record of individual defying the creativity, wisdom, his analytic but also practical intelligence.

The aim of this particular proposal is the report in the effort of growth of new types of test evaluation of intelligence by Sternberg, as «rainbow project», «kaleidoscope project» and «aurora project», extending them old traditional ways. The report in the “theory of success”, which aims in the pluralist growth of individual and is connected with his later dexterities, leading him to individual and social headquarters. Afterwards, it follows a comparison of model of intelligence «WICS» , with his new model «ACCEL (Active Concepted Citizenship and Ethical Leadership)», as well as the model concerning about moral behavior of individual. There are reported 8 stages – phases where the individual should conquer, so that he acquires a moral reasoning for the confrontation of things. Remarkable is the difference between the ethics, as total of rules, and moral reasoning, that owes to possess the life of individual. His basic beginning, is that the moral reasoning as he is something acquired, it is essential to taught in the schools. The critical thought without wisdom and the ethics, is not enough in order to identify an individual as charismatic.

As emanation of these, it was proved that the high indicator of intelligence does not suffice in order to ensure the child cope with success the challenges of adult life, if it has not developed the dexterities of wisdom and ethics.

Keywords: Sternberg, triarchic theory, ethics, the theory of successful intelligence

Εισαγωγή

Ο Sternberg (8/12/1949-σήμερα) είναι ένας από τους διασημότερους Αμερικάνους ψυχολόγους και ψυχομετρικούς. Διδάσκει στο πανεπιστήμιο Cornell, ως καθηγητής Ανθρώπινης Ανάπτυξης. Αποφοίτησε από το πανεπιστήμιο Yale και έκανε το διδακτορικό του στο Stanford το 1975. Εργάστηκε στο πανεπιστήμιο του Yale για τρεις δεκαετίες ως το 2005. Ύστερα, έλαβε τη θέση του κοσμήτορα στο πανεπιστήμιο του Tufts και έπειτα για τρία χρόνια ανέλαβε την προεδρεία στο πανεπιστήμιο της Οκλαχόμα. Έχει κάνει αρκετές δημοσιεύσεις και έρευνες και έχει αναπτύξει την τριαρχική θεωρία της νοημοσύνης αλλά και την θεωρία της ηγεσίας όπως και την τριγωνική θεωρία της αγάπης. Στη συγκεκριμένη εργασία, θα αναλυθεί εκτενέστερα η τριαρχική του θεωρία.

Η θεωρία της επιτυχίας

Η *Θεωρία της επιτυχίας* διαφέρει αρκετά από τις συνηθισμένες θεωρίες της νοημοσύνης. Προσδιορίζει την νοημοσύνη στα πλαίσια της ικανότητας του ατόμου να υλοποιήσει στόχους ζωής σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, αξιοποιώντας τις δεξιότητες και τις κλίσεις του ή αντισταθμίζοντας τις αδυναμίες τους. Απόρροια αυτού είναι η προσαρμογή κι η ορθή επιλογή κατάλληλου περιβάλλοντος, βασιζόμενη στους διαφορετικούς κι αλληλοσυμπληρώμενους τύπους νοημοσύνης - της αναλυτικής, δημιουργικής και πρακτικής νοημοσύνης- (Sternberg, 1999, 2005).

Ο Sternberg, εξ 'αρχής , προσπαθούσε να επινοήσει ένα εναλλακτικό τεστ αξιολόγησης της νοημοσύνης ξεπερνώντας τα όρια των παραδοσιακών τρόπων μέτρησης. Έχοντας ως βάση την αναλυτική σκέψη, την δημιουργικότητα, την πρακτική νοημοσύνη αλλά και την ηθική σκέψη σχεδίασε τρία ερευνητικά σχέδια στα χνάρια της επαυξημένης θεωρίας της επιτυχίας (Sternberg, 1997, 1999b, 2005b). Σκοπός του ήταν να εξερευνήσει, εάν οι τωρινές εκτεταμένες ποιοτικές αξιολογήσεις (έρευνες) αποτελούν το εισιτήριο προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση και εάν ελαχιστοποιούν τις εθνικιστικές διαφορές. Συγκεκριμένα, η βασική του επιδίωξη ήταν να βρει την ιδανική περίπτωση στην οποία ο χαρισματικός μαθητής ανεξαρτήτως κοινωνικοοικονομικής προέλευσης θα ήταν και ικανός ηγέτης στηριζόμενος στη σύνεση και τη σοφία (Sternberg, 2009).

The Rainbow Project

Το rainbow project σχεδιάστηκε ως συμπληρωματικό κομμάτι της αξιολόγησης SAT των Ηνωμένων Πολιτειών, που εξετάζει την λεξιλογική αντίληψη και την μαθηματική κριτική ικανότητα καθώς και ένα κομμάτι γραφής. Το σενάριο αυτό, προσπάθησε να καθιερώσει την ισότητα αλλά και την αποδοχή της διαφορετικότητας μέσα από την αναλυτική και την πρακτική σκέψη, αλλά και τη δημιουργικότητα. Στα πλαίσια της αναλυτικής σκέψης πρόσθεσαν ασκήσεις πολλαπλής επιλογής ως προς το νόημα των λέξεων και ασκήσεις αριθμητικής σειράς. Το ίδιο συνέβη και στη δημιουργικότητα με χρήση πρωτότυπων μυθιστορημάτων , όπως και στην πρακτική σκέψη η οποία σχετιζόταν με προβλήματα της καθημερινότητας- των εφήβων. Δεν υπήρχε κάποιο χρονικό όριο για τη συμπλήρωση του(εκτιμώμενος χρόνος 2-4 ώρες). Ωστόσο δεν βγήκε αποτελεσματικό, καθώς η διαφορά του αναβαθμισμένου τεστ από τα παραδοσιακά ήταν ελάχιστη. Παρ 'όλα αυτά, υπήρχε ένα θετικό αποτέλεσμα. Το πρώτο εξ' αυτών ήταν η εξασθένιση των φυλετικών διακρίσεων και της διαφορετικότητας μεταξύ των υποψηφίων με ευνοημένους τους Ισπανόφωνους περισσότερο (Stenberg,2009).

TheKaleidoscopeProject

Το συγκεκριμένο ερευνητικό εργαλείο έλαβε χώρα σε πανεπιστήμιο της Μασσαχουσέτης, το οποίο έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην ενεργή πολιτική ζωή των νέων μέσα στα πλαίσια πανεπιστήμιου. Δινόταν μαζί με την κοινή αίτηση των υποψηφίων για την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο

Στο ήδη υπάρχον rainbow project προστέθηκε μία νέα ενότητα που αφορούσε τη σύνεση-ηθική. Ο στόχος του δεν ήταν η έκβαση ενός αριθμητικού υψηλού ποσοστού, όπως στο προγενέστερο ερευνητικό εργαλείο, αλλά ούτε ο χαρακτηρισμός του ως φορτικό. Διαφορετικά οι υποψήφιοι θα απωθούνταν. Επίσης, τα αποτελέσματα, θα βοηθούσαν στο να διαπιστώσουμε ποιοι υποψήφιοι με την εισαγωγή τους θα ήταν ικανοί να κερδίσουν βραβείο σε έναν πιθανό διαγωνισμό καινοτομίας. Ωστόσο, τα αποτελέσματα ήταν αρκετά μέτρια. Μειώνοντας τις κοινωνικοοικονομικές διαφορές κατάφεραν να αυξήσουν την είσοδο Ισπανοαμερικάνων και Αφρικανοαμερικανών σε ποσοστά 30% και 15% αντίστοιχα.

The aurora project

Αυτό το εργαλείο ήταν κατασκευασμένο για παιδιά μικρότερης ηλικίας (10-12 ετών) εμπιρεύοντας και τυπικό πληθυσμό πέρα των χαρισματικών δηλαδή των

παιδιών στόχων στο Ηνωμένο Βασίλειο. Υπήρχε πλούσιο υλικό και δραστηριότητες, όπως το floating boats και το book covers. (Sternberg,2009). Αφού συγκρίθηκε και με άλλες αξιολογήσεις, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η χαρισματικότητα βασίζεται στα εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν και τα κριτήρια που θα τεθούν ώστε να χαρακτηριστεί χαρισματικό ένα άτομο ανταπεξέλθοντας και στις προκλήσεις της καθημερινής πραγματικότητας. (Kornilov,2011)

Στη συνέχεια, ο Sternberg και οι συνεργάτες τους προσπάθησαν να πραγματοποιήσουν ένα πείραμα, όπου οι δάσκαλοι-καθηγητές υπεύθυνοι της τετάρτης τάξης θα έβηταν σε εφαρμογή τη θεωρία της ευτυχίας ή τον κλασικό τρόπο διδασκαλίας και τις αντίστοιχες εκπαιδευτικές στρατηγικές (Sternberg&Grigorenko,2000; Sternbergetal.,2007,2009). Η διδαχή της *αναλυτικής σκέψης* προωθεί την αυτενέργεια των μαθητών για ανάλυση, κριτική σκέψη, σύγκρισης και αντίθεσης δεδομένων, αποτίμησης κάποιου γεγονότος ή αξιολόγησης κάποιου εθίμου. Η διδαχή της *δημιουργικότητας* προϋποθέτει τη δημιουργία, την εφεύρεση, την ανακάλυψη, την φαντασία, τη δημιουργία υποθέσεων, τη πρόθεση ή την σχεδίαση. Τέλος, η διδασκαλία της *πρακτικής νοημοσύνης* οδηγεί στην συμμετοχή, την εφαρμογή μαθηματικών πράξεων ή γνώσεων, την εφαρμογή εναλλακτικών ή την ικανότητα των μαθητών να πείσουν κάποιον.

Η διαφορά της συγκεκριμένης μελέτης από τις προηγούμενες είναι ο σκοπός για τον οποίο εκτυλίχτηκε αλλά και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που τέθηκαν σε αυτήν. Οι προηγούμενες μελέτες περιορίζονταν στην ανάπτυξη και την εστίαση των αποτελεσματικών αποτιμήσεων σε αντίθεση με την επικρατούσα, η οποία εστιάζει στην αποτίμηση της έρευνας μέσα στην σχολική τάξη. Χρησιμοποιούν τον όρο «οικονομίες της κλίμακας», ο οποίος προέρχεται από την θεωρία της μικροοικονομίας και υποστηρίζει πως αν αυξηθεί το μέγεθος της διεργασίας, η έρευνα θα γίνει πιο αποτελεσματική. Τρεις παράγοντες οδήγησαν στην επιτυχή αναβάθμιση του προγράμματος. Αρχικά, η παρέμβαση έγινε από εξωτερικούς παράγοντες, κι όχι από τους δασκάλους τους ίδιους κι έτσι μειώθηκε το κόστος. Επίσης, το γεγονός ότι συμμετείχε όλο το σχολείο κι όχι μαθητές στόχοι δίδει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας. Κι ο τελευταίος παράγοντας οφειλόταν στη γνώση των εκπαιδευτικών αλλά και το περιεχόμενο των μαθημάτων.

Η έρευνα διήρκεσε πέντε χρόνια και οι διδακτικές ενότητες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τρεις! Γλώσσα, μαθηματικά και φυσικά. Ωστόσο, είχαν προηγηθεί και είχαν ακολουθήσει προ-τεστ και μετα-τεστ ανα ενότητα. Παρακάτω παρατίθενται παραδείγματα ανα ενότητα.

Γλώσσα

Πέντε θεματικές ενότητες συμπληρώθηκαν από μαθητές κάτω από τρεις προϋποθέσεις (SI, M=MEMORYΚΑΙCT= CRITICALTHINKING): α)Απορίες για τη φύση, β) αληθινές απορίες γ) βιογραφία δ) αμφισβητήσιμη λογοτεχνία και μυστήριο.

Μαθηματικά

Πέντε θεματικές ενότητες που συμπεριέλαβαν προ και μετα-παρεμβατικές αξιολογήσεις με τέσσερις προϋποθέσεις (SI, M, CTκαι TAU-control): α) ισοδύναμα κλάσματα, β) μετρήσεις, γ) γεωμετρία δ) ανάλυση δεδομένων και παρουσίαση και ε) αίσθηση νούμερων και αξία χώρου.

Φυσικά

Τέσσερις θεματικές ενότητες που συμπεριέλαβαν προ- και μετα-παρεμβατικές αξιολογήσεις βασιζόμενες σε τρεις προϋποθέσεις (SI, M ,CT): α) η φύση του φωτός, β) μαγνητισμός, γ) ηλεκτρισμός και δ) οικολογία.

Όλα τα δεδομένα των μαθητών μεταφέρθηκαν από τους καθηγητές στο αδιάβλητο διαδικτυακό σύστημα CORE (collaborative Online Research Environment) όπου και αξιολογήθηκαν (Sternberg, Grigorenko, Newman 2014). Στα αποτελέσματα, υπήρχαν μικρές διαφορές ανάμεσα στο SI και τις υπόλοιπες συνθήκες.

Η χαρισματικότητα μέσα από την ηγεσία (WICS-ACCEL)

WICS

Σε εκπαιδευτικό επίπεδο, το σημείο εστίασης των επιστημόνων για τα χαρισματικά παιδιά, επικεντρώνεται στις γνώσεις και όχι στη διαδικασία εκμάθησης της από τον μαθητή και στη χρονική διάρκεια αφομοίωσης της. Αντιθέτως, οι χαρισματικοί ενήλικες αναγνωρίζονται από τις ικανότητες της αρχηγίας. Εύλογα λοιπόν, ο Sternberg κι οι συνεργάτες του παρουσίασαν το 2005 το μοντέλο WICS (*wisdom intelligence, creativity, synthesized*) το οποίο συμπεριλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την αναλυτική νοημοσύνη, την πρακτική νοημοσύνη και τη σοφία, ανιχνεύοντας την ικανότητα της χαρισματικής ηγεσίας. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά δεν είναι εντελώς έμφυτα. Καταλυτικό ρόλο έχει το περιβάλλον στο οποίο ένα παιδί θα αναπτυχθεί. Αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι ο Nelson Mandela, ο οποίος ενσάρκωνε όλα τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά. Αρχικά, είχε την δημιουργικότητα να μετατρέψει τη Νότια Αφρική σε αφετηρία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Διέθετε την αναλυτική νοημοσύνη, ώστε να εκτιμήσει το σχέδιο του αλλά και την πρακτική νοημοσύνη, ώστε να το υλοποιήσει και να βρει υποστηρικτές. Καταληκτικά, διέθετε τη σοφία να αναφέρει τη δική του εμπειρία που έζησε εντός της φυλακής για το κοινό καλό της ανθρωπότητας. (Sternberg, 2005)

ACCEL

Η τελευταία ιδέα του Robert j. Sternberg και του Ambrose (2016) για την ανίχνευση των χαρισματικών είναι το μοντέλο ACCEL (Active Concerned Citizenship and Ethical Leadership). Τα προγενέστερα τεστ, όπως του Stanford-Binet του 20^{ου} αιώνα, μπορούν να προβλέψουν την ακαδημαϊκή επιτυχία χωρίς όμως να μπορέσουν να ανιχνεύσουν έναν ικανό ηγέτη που θα μπορεί να λύσει τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας. Εισάγουν , λοιπόν, αυτή την τετραρχία εκπαίδευσης, καθώς τα επικρατέστερα τεστ νοημοσύνης επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα κοινωνικά στρώματα. Το συγκεκριμένο μοντέλο θέλει να αναδείξει έναν ηγέτη, ο οποίος μακροπρόθεσμα θα καταφέρει το κοινό καλό όλων. Τα τωρινά τεστ δεν μπορούν να ανιχνεύσουν έναν ενεργό πολίτη και παράλληλα ηθικό ηγέτη του μέλλοντος ο οποίος θα είναι συνετός κι όχι αλαζόνας. Έναν άνθρωπο, ο οποίος είναι αποτελεσματικός ηγέτης αλλά και καλός κι αποτελεσματικός ακόλουθος. Άρα, αυτός ο οποίος θα μπορέσει να λύσει τα πραγματικά παγκόσμια προβλήματα θα πρέπει να ενσαρκώνει τα παρακάτω χαρακτηριστικά: α) κριτική σκέψη σε θέματα σχετικά με την καθημερινότητα όπως η αποταμίευση χρημάτων, η αναζήτηση φίλων, η αποφυγή πλάνης κι οφθαλμαπάτης και η ορθή επιχειρηματολογία που εκμαιεύεται από τη ρεαλιστική πραγματικότητα β) δημιουργικότητα, η οποία είναι επίκτητη και απορρέει

από τις αποφάσεις μας γ) κοινή γνώμη ή πρακτική νοημοσύνη με την οποία αντιμετωπίζονται προβλήματα καθημερινότητας τα οποία σχετίζονται αποκλειστικά με τη νοημοσύνη δ) σοφία κι ηθική, ε) πάθος, ώστε να είναι και δημιουργικοί. (Sternberg,2016)

Η αξία του ηθικού συλλογισμού στη πορεία ζωής του ατόμου

Ένα χαρισματικό άτομο λοιπόν, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, για να ορισθεί με αυτό τον χαρακτηρισμό οφείλει να έχει κάποια χαρακτηριστικά, πέρα από τον υψηλό δείκτη νοημοσύνης. Ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά είναι και ο ηθικός συλλογισμός που πρέπει να τον διακατέχει, τόσο στην σχολική του πορεία, όσο και στην ενήλικη ζωή. Αυτή η διαδικασία οφείλει να έχει τις ρίζες της από το σχολείο, να πραγματώνεται στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και γίνεται τρόπος ζωής στην ενήλικη πλέον κοινωνική πραγματικότητα.

Η αναγκαιότητα εκμάθησης του ηθικού συλλογισμού.

Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να διαχωριστούν οι έννοιες ηθική και ηθικός συλλογισμός. Η ηθική είναι ένα σύνολο κανόνων, το οποίο ορίζει μια πράξη και μια ανθρώπινη συμπεριφορά ως «σωστή» και ως «λάθος». Οι αρχές αυτές διδάσκονται τόσο στο σχολείο, όσο και στο σπίτι και μέσω της θρησκείας. Σημαντικό όμως είναι το γεγονός πως, σε κάθε χώρα, που απαρτίζεται από διαφορετικές θρησκείες, είναι αρκετά δύσκολο, να διδαχθούν οι αρχές αυτές ως καθολικές. Δεν υπάρχει αντικειμενικότητα στην αποτίμηση της συμπεριφοράς ως λανθάνουσα ή μη και αυτό διότι κάθε θρησκευτική ομάδα όπως και κάθε χώρα έχει διαφορετική αντίληψη για το τι θεωρείται επιτρεπτό ή μη.

Αντιθέτως, ο ηθικός συλλογισμός στοχεύει στο να καλλιεργήσει τον τρόπο σκέψης τους σε ζητήματα ηθικής βαρύτητας. Η σημασία του, έγκειται στο ότι το άτομο αντιμετωπίζει πολλές και διαφορετικού τύπου καταστάσεις στη ζωή του. Οι ηθικοί κανόνες ως θεωρίες δεν ταυτίζονται πάντα με την εκάστοτε περίπτωση. Το άτομο προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτές τις καταστάσεις, έχοντας πάντα ηθικό γνώμονα, οφείλει να έχει μία μεθοδικότητα, που θα του αποφέρει την σωστή εκτίμηση και εύρεση της λύσης.

Η εκμάθηση του συλλογισμού αυτού μπορεί να ανθίσει στα σχολεία με μεγαλύτερη επιτυχία από ότι σε μία θρησκευτική ομάδα ή στην οικογένεια. Στο οικογενειακό και θρησκευτικό περιβάλλον διδάσκονται μόνο ηθικοί κανόνες, μονοδιάστατοι και καθολικοί. Αντιθέτως στο σχολείο υπάρχει η έννοια της αμφισβήτησης, η κοινωνική αλληλεπίδραση και η ευκαιρία της αυτενέργειας του παιδιού.

Κάθε συλλογισμός, σαφώς, εμπεριέχει και μία μεθοδικότητα (κάποιες φάσεις-στάδια), που μέσα από την επιτυχή ολοκλήρωσή τους, οδηγούν στην κριτική αντιμετώπιση οποιονδήποτε καταστάσεων από το άτομο. Η διαδικασία του ηθικού συλλογισμού βοηθάει το άτομο στην ανάπτυξη και άλλων δεξιοτήτων του, αφού μέσα από τα στάδια αυτά, το άτομο έχει την ευκαιρία να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του, να πάρει αποφάσεις και να αναλάβει πρωτοβουλίες εύρεσης λύσης.

Το μοντέλο του ηθικού συλλογισμού

Στις μέρες μας πολλοί άνθρωποι συμπεριφέρονται «ανήθικα» και αυτό γιατί η ηθική μπορεί να έχει μικρή έως και ανύπαρκτη αξία για αυτούς. Η βασική αιτία είναι το γεγονός πως είναι δύσκολο να υλοποιηθεί μια θεωρία, να περάσει από το λεκτικό επίπεδο στο πρακτικό. Προκειμένου να κατακτηθεί ο ηθικός συλλογισμός, θα πρέπει το άτομο να ολοκληρώσει επιτυχώς στα στάδια που το διακατέχουν, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε άλλες δεξιότητες και αν διαθέτει.

Το μοντέλο αυτό απαρτίζεται από 8 στάδια, τα οποία συνοψίζονται παρακάτω.

Το άτομο οφείλει :

(1) Αναγνωρίζει ότι υπάρχει ένα συμβάν στο οποίο πρέπει να αντιδράσει

Φέρει μεγάλης σημασίας η διαδικασία αναγνώρισης της προβληματικής κατάστασης από το άτομο. Ακόμα και στην πολιτική, στην παιδεία και στην θρησκεία συνήθως το κοινό δεν ανταποκρίνεται ενεργά σε ότι ακούει. Δεν αμφισβητείται καμία άποψη και ιδεολογία, έχοντας τις αρχές αυτές ως αυθεντίες, που οφείλουν να ακολουθήσουν. Είναι πολύ σημαντικό λοιπόν, το άτομο να συνειδητοποιήσει ότι θα ήταν καλό να διακρίνει ποιες καταστάσεις αποδέχεται παθητικά και σε ποιες οφείλει να ενεργήσει.

(2) Προσδιορίζει το γεγονός στην ηθική του διάσταση

Το άτομο στην καθημερινότητα του, δεν εξετάσει τα γεγονότα από ηθικής πλευράς. Πολλά τα χαρακτηρίζει πρακτικά και αιτιοκρατικά. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί βασίζονται στο φαινόμενο της δράσης – αντίδρασης, αφού έγινε αυτό το συμβάν, ήταν λογική η αντίδραση. Δεν υπάρχει όμως μόνο αυτή η σκοπιά διότι είναι αναγκαία και η αξιολόγηση αυτής της αντίδρασης, και των συνεπειών της.

(3) Αποφασίζει ότι η ηθική διάσταση του γεγονότος είναι επαρκούς σημασίας για να αξίζει μια ηθικά βασιζόμενη απάντηση.

Σε αυτή τη περίπτωση το άτομο, παρόλο που έχει αναγνωρίσει την ηθική διάσταση του γεγονότος, κρίνει πως δεν είναι κάτι σημαντικό ώστε να επέμβει. Μπορεί δηλαδή να υπάρξει μια ανάρμοστη συμπεριφορά και να θεωρήσει πως δεν βλάπτει κάποιον, συνεπώς να προσπεράσει το συμβάν. Ως απόρροια των προαναφερθέντων το άτομο πρέπει να αναγνωρίσει το γεγονός αλλά και να κρίνει ότι οφείλει να επέμβει για να συνεχίσει στα επόμενα στάδια.

(4) Αναλάβει προσωπική ευθύνη για την ηθική λύση που βρήκε.

Κάθε άτομο όταν αποφασίζει να πράξει, έχει ήδη οριοθετήσει την ηθική διάσταση της πράξης του. Κάθε ανθρώπινο ον, είτε είναι ηγέτης μιας ομάδας, είτε έχει υψηλή κοινωνική θέση, είτε ατομικά, ορίζει την πράξη ηθική ή μη.

(5) Ταυτοποιήσει ποιοι ηθικοί κανόνες εναρμονίζονται με το πρόβλημα

Όλοι, λίγο έως πολύ, έχουν μάθει στη ζωή τους, ορισμένους ηθικούς κανόνες. Ένα παράδειγμα ηθικού κανόνα, είναι και η ειλικρίνεια που πρέπει να διακατέχει τη ζωή μας. Ωστόσο, δεν είναι δεδομένο πως αυτός ο κανόνας θα τηρηθεί. Πάντα θα υπάρχει η δικαιολογία για την αιτιολόγηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς που στοχεύει στην προστασία του «εγώ» ενός ατόμου.

(6) Αποφασίζει πώς αυτοί οι κανόνες πραγματικά εφαρμόζονται στο πρόβλημα για να προτείνει μια σαφή λύση

Είναι αρκετά δύσκολο, από κάτι τελείως θεωρητικό, όπως είναι οι ηθικοί κανόνες, να μπορέσει να περάσει κανείς στην πράξη. Η εφαρμογή της θεωρίας στην καθημερινότητα, δεν είναι κάτι απλό και αναμενόμενο. Πολλοί μαθητές, σε σχολικό επίπεδο, δυσκολεύονται να εφαρμόσουν στην πράξη την θεωρία, παρόλο που μπορεί να είναι δεινοί γνώστες των κανόνων, και στο πρόβλημα να μην μπορούν να κάνουν την αντιστοιχία αυτή. Άλλη πάλι ομάδα ανθρώπων μπορεί να είναι σε θέση να μιλούν για ηθική, αλλά στην προσωπική τους ζωή να μην μπορούν να πραγματοποιήσουν όσα λεκτικά ισχυρίζονται .

(7) Υλοποιήσει την ηθική λύση, αντιμετωπίζοντας παράλληλα εξωτερικούς παράγοντες που μπορεί να δρουν ενάντια στην ηθική.

Αυτό το στάδιο ενέχει τον κίνδυνο ένα άτομο να παρασυρθεί από ένα άλλο στο να δράσει «ανήθικα». Το πρόβλημα λοιπόν δεν είναι ότι μερικοί άνθρωποι φαίνεται να έχουν άγνοια στις επιπτώσεις της κατάστασης, από ηθικής πλευράς, αλλά στο ότι προσπαθούν να ενθαρρύνουν και άλλους να ενεργήσουν «ανήθικα».

(8) Ενεργήσει.

Τελευταίο στάδιο και πιο κρίσιμο, η απόφαση της ενεργής δράσης του ατόμου. Πολλές φορές οι άνθρωποι διστάζουν να πάρουν αυτό το ρίσκο. Οι λόγοι μπορεί να οφείλονται στο ότι κανένας άλλος δεν έχει αντιδράσει στο γεγονός, άρα δεν θέλουν να είναι εκείνοι οι πρώτοι που θα φανούν στο προσκήνιο. Άλλος λόγος πιθανόν να είναι, να μην επιθυμούν να επέμβουν, διότι δεν θίγονται τα προσωπικά τους συμφέροντα. Επιπλέον, επικρατεί και η ιδεολογία πως αφού μέσω της «ανηθικότητας» μπορούν και προοδεύουν , η ηθική πλευρά των πραγμάτων μπορεί να φέρει εμπόδια στις διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων και όχι μόνο (Sternberg, 2009).

Ο ηθικός συλλογισμός μπορεί να διδαχτεί στα σχολεία. Η ηθική χαρισματικότητα είναι κάτι επίκτητο, που μπορεί να καλλιεργηθεί στους μαθητές ώστε να μπορούν να λειτουργούν και με αυτό τον τρόπο στην προσωπική και μετέπειτα ενήλικη ζωή τους. Δεν επαρκεί η διδασκαλία για την θρησκεία, τις αξίες και τους κανόνες ηθικής. Είναι αναγκαίο να μάθουν την χρηστικότητα των σταδίων αυτών, την σημασία που έχει το κάθε στάδιο τόσο στην εσωτερική εξέλιξη του ατόμου, όσο και στη συναναστροφή του με τους άλλους.

Ο ρόλος της σοφίας στην ηθική χαρισματικότητα.

Έχουν δημιουργηθεί πολλά τεστ νοημοσύνης, μετρώντας με αυτό τον τρόπο τον δείκτη νοημοσύνης και κατ'επέκταση την χαρισματικότητα ενός παιδιού. Ωστόσο ο δείκτης νοημοσύνης δεν επαρκεί για να αναδείξει την χαρισματικότητα. Σημαντική παράμετρος είναι και η σοφία, την οποία και δεν υπολογίζουν στα τεστ νοημοσύνης.

Ένας ηγέτης λοιπόν , δεν νοείται χωρίς την σοφία, ένα από τα πιο κύρια και βασικά χαρακτηριστικά του. Κάθε άτομο, έχει ηγετικό ρόλο σε κάποιο τομέα της ζωής του, είτε επαγγελματικά, είτε προσωπικά, είτε οικογενειακά. Ακόμα και όταν καλείται να πάρει κάποια απόφαση, γίνεται ηγέτης του εαυτού του.

Η σοφία, σύμφωνα μάλιστα και με την θεωρία εξισορρόπησης της σοφίας κατά τον Sternberg, ορίζεται ως η χρήση της νοημοσύνης, της δημιουργικότητας, της

αίσθησης της κοινής γνώμης και της γνώσης με γνώμονα της ηθικές αξίες για την επίτευξη:

(α) ενός κοινού καλού,

(β) αφού εξισορροπήσει τις διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου με τους άλλους, την ενδο - προσωπική σχέση με τον εαυτό του αλλά και των εξω-προσωπικών συμφερόντων του δηλαδή πνευματικών, θεσμικών και πρακτικών,

(γ) ανεξάρτητα από μακροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες χρονικές περιόδους, , για να επιτευχθεί η ισορροπία ανάμεσα (i) στην προσαρμογή του υφιστάμενου περιβάλλοντος, (ii) στην αναδιαμόρφωση του περιβάλλοντος και (iii) στην επιλογή νέων περιβαλλόντων (Sternberg, 2003).

Η σοφία , σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το κοινωνικό όφελος του συνόλου, αφού εμπεριέχει τόσο την ευφυΐα όσο και την δημιουργικότητα και τις γνώσεις.

Επίλογος

Καταληκτικά, η χαρισματικότητα δεν πλαισιώνεται μόνο σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Αξιοσημείωτη στη ζωή ενός ατόμου είναι και η ανάπτυξη δεξιοτήτων που αποσκοπεί τόσο στην ατομική ευημερία όσο και στην κοινωνική. Τα χαρακτηριστικά ενός χαρισματικού ατόμου , πέρα από τον υψηλό δείκτη νοημοσύνης, είναι και η δημιουργικότητα, η σοφία και ο ηθικός συλλογισμός. Σύμφωνα μάλιστα με τα προαναφερθέντα , καταλυτικό ρόλο παίζει και το εκπαιδευτικό περιβάλλον που συντελεί στην ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων αλλά και ο προσωπικός μόχθος και η θέληση του ατόμου. Η χαρισματικότητα λοιπόν ορίζεται μέσα από πολλές πτυχές και τύπους νοημοσύνης, για αυτό και ο Sternberg προώθησε την ανάπτυξη μοντέλων αξιολόγησης της νοημοσύνης, εμπεριέχοντας και τις διακριτές δεξιότητες ενός ηγέτη.

Βιβλιογραφία

1. Biographical statement <http://www.human.cornell.edu/bio.cfm?netid=rjs487>
2. Kornilov, Sergey A. (2011), *Gifted Identification With Aurora*, retrieved December 2011, Journal of Psychoeducational Assessment DOI: <https://doi.org/10.1177/0734282911428199>
3. Sternberg, Robert J. (2016), *ACCEL: A New Model for Identifying the Gifted*, retrieved: Poeper review <http://dx.doi.org/10.1080/02783193.2016.1256739>
4. Sternberg, Robert J. (2014), *Testing the theory intelligence in teaching grade 4 Language Arts, Mathematics, and science*, journal of educational psychology , 2014, Vol.106, No.3, 881-899 <http://dx.doi.org/10.1037/a0035833>
5. Sternberg, Robert J.(2009), *Assessment of gifted students for identification purposes: new techniques for the new millennium*, Elsevier Inc. 2009
6. Sternberg, Robert J. (2005), *The theory of successful intelligence*, Interamerican Journal of Psychology
7. Sternberg, R. J. (2003). *WICS Wisdom, intelligence, and creativity synthesized*. New York: Cambridge University Press.
8. Sternberg, R. J. (2009). Ethics and giftedness. *High Ability Studies*